

1. Амосова Н.Н. Этимологические основы словарного состава современного английского языка. М., URSS, 2015. -С. 220.
2. Steger S.A. American Dictionaries: A Dissertation Submitted to the faculty of the University Verginia in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy. Forgotten Books, 2018. -P.160.
3. William D.W. The Century Dictionary. An Encyclopedic Lexicon of the English Language. Legare Street Press, 2022. -P. 260.

FILOLOGIYA YO‘NALISHI TALABALARINING YOZMA NUTQ FAOLIYATIGA XOS MUAMMOLAR VA EHTIYOJLAR

Gafforova Durdona Gafforovna

University of Business and Science. O‘qituvchi
Elektron pochta: durdonagafforova16@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada filologiya yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar yozma nutq faoliyatida uchraydigan muammolar hamda ularning ta‘limiy ehtiyojlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida talabalar yozma ishlaridagi grammatik, stilistik va mantiqiy kamchiliklar aniqlanib, ularning yuzaga kelish sabablari o‘rganildi. Tadqiqot metodlari sifatida kuzatish, so‘rovnoma hamda matn tahlili metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot natijalari talabalar yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirish uchun tizimli metodik yondashuv, akademik yozuv mashg‘ulotlari hamda amaliy topshiriqlar muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: yozma nutq, akademik yozuv, filologiya talabalari, nutq kompetensiyasi, til o‘qitish metodikasi.

Аннотация: В данной статье систематически анализируются проблемы письменной речи и образовательные потребности аспирантов, обучающихся по филологическому направлению. В ходе исследования были выявлены грамматические, стилистические и логические недостатки в письменных работах студентов (эссе и научные тексты), а также изучены причины их возникновения. В качестве методов исследования применялись наблюдение, опрос и анализ текстов. Полученные результаты показали, что для развития компетенции в письменной речи у аспирантов важное значение имеют системный методический подход, занятия по академическому письму и практические задания.

Ключевые слова: письменная речь, академическое письмо, аспиранты-филологи, речевая компетенция, методика преподавания языка.

Annotation: This article provides a systematic analysis of the problems in written communication and the educational needs of doctoral students studying in the field of philology. The study identified grammatical, stylistic, and logical shortcomings in students' written works (essays and academic texts) and examined the underlying causes of these issues. The research methods included observation, questionnaire, and text analysis. The findings indicate that a systematic methodological approach, academic writing sessions, and practical assignments are crucial for developing doctoral students' competence in written communication.

Keywords: written communication, academic writing, philology doctoral students, speech competence, language teaching methodology.

Kirish. Yozma nutq kompetensiyasi filologiya yo‘nalishi talabalarining kasbiy va ilmiy tayyorgarligining asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi [Brown, 2007]. Yozma nutq nafaqat bilimlarni ifodalash vositasi, balki ilmiy tafakkurni shakllantirish, fikrlarni tizimli bayon etish va ilmiy kommunikatsiyada samarali qatnashish imkonini beradi [Hyland, 2003; Swales & Feak, 2012]. Shu sababli filologiya yo‘nalishida tahsil olayotgan doktorantlar uchun yozma nutqni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

So‘nggi o‘n yillikda tilshunoslik va til o‘qitish sohasida olib borilgan tadqiqotlar talabalarning yozma nutqida uchraydigan asosiy muammolarni aniqladi. Masalan, grammatika, stilistika va matn kompozitsiyasi bo‘yicha xatolar ko‘pligi talabalar yozma ishlarini murakkablashtiradi [Harmer, 2004; Hedge, 2000]. Shuningdek, akademik yozuv bo‘yicha metodik ko‘rsatmalar yetishmasligi va amaliy mashg‘ulotlarning kamligi yozma nutq kompetensiyasining past darajada rivojlanishiga olib keladi [Bailey, 2015].

Filologiya talabalari uchun yozma nutqni rivojlantirishning samarali usullaridan biri esse yozish, matn tahlili va interaktiv mashg‘ulotlardir [Raimes, 1983; Tribble, 1996]. Shu bilan birga, tilshunoslar va pedagoglar talabalarga individual maslahatlar berish, yozma ishlarini tizimli tahlil qilish va ilmiy uslubni mustahkamlash muhimligini ta’kidlaydilar [Hyland, 2003; Swales & Feak, 2012].

Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi filologiya yo‘nalishi doktorantlarining yozma nutq faoliyatida uchraydigan muammolarni aniqlash va ularning akademik ehtiyojlarini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot quyidagi vazifalarni bajaradi:

1. Talabalar yozma ishlaridagi grammatik, stilistik va mantiqiy xatolarni aniqlash.
2. Yozma nutqni shakllantirish jarayonidagi asosiy muammolarni tahlil qilish.

3. Talabalar ehtiyojlarini aniqlash.

4. Yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirish bo‘yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqish.

Adabiyotlar tahlili: Yozma nutq kompetensiyasi ilmiy tadqiqotlarda til o‘rganish va akademik yozuvning asosiy tarkibiy qismi sifatida ko‘rib chiqilgan [Brown, 2007]. Hyland (2003) ta’kidlaganidek, yozma nutq nafaqat til bilimini, balki ilmiy fikrlash va mantiqiy tafakkurni ham shakllantiradi. Shu bois, doktorantlar yozma ishlarni tayyorlashda murakkab kommunikativ va kognitiv jarayonlardan foydalanadilar.

So‘nggi tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, talabalar yozma ishlarida uchraydigan eng ko‘p muammolar quyidagilardir:

- Grammatika va morfologik xatolar: talabalarda gap tuzilishi va tinish belgilarini noto‘g‘ri qo‘llash holatlari ko‘p uchraydi [Hedge, 2000; Harmer, 2004].

- Matn kompozitsiyasi va mantiqiy izchillik: talabalar matnning kirish, asosiy qism va xulosasini tartibga solishda qiyinchiliklarga duch keladilar [Raimes, 1983; Tribble, 1996].

- Ilmiy uslubga rioya qilmaslik: ko‘plab yozma ishlar so‘zlashuv uslubiga xos birliklar bilan ifodalanadi, bu esa akademik talablarni qondirmaydi [Bailey, 2015; Swales & Feak, 2012].

Hozirgi kunda filologiya yo‘nalishi talabalarining yozma nutqini rivojlantirishda ko‘plab zamonaviy pedagogik texnologiyalar qo‘llanilmoqda. Masalan, kooperativ yozish, matn tahlili, interaktiv mashg‘ulotlar va individual konsultatsiyalar talabalar yozma nutqini sezilarli darajada yaxshilaydi [Hyland, 2003; Bailey, 2015]. Shu bilan birga, ilmiy adabiyotlarda yozma nutqni rivojlantirish uchun muntazam va tizimli metodik yondashuvning ahamiyati ta’kidlangan [Richards & Rodgers, 2014].

Bundan tashqari, Zimnyaya (2001) va Leontiev (2003) ta’kidlashicha, til va nutq faoliyati insonning kognitiv rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liq. Shuning uchun yozma nutqni rivojlantirish faqat grammatik mashqlar bilan cheklanmasligi, balki talabaning fikrlash jarayonini shakllantirishga qaratilgan bo‘lishi lozim.

O‘zbekiston sharoitida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, filologiya yo‘nalishi talabalari yozma nutq bo‘yicha ko‘proq amaliy mashg‘ulotlar, akademik yozuv bo‘yicha metodik qo‘llanmalar va individual tahlilni talab qiladilar [Safarov, 2008; Nurmonov, 2012; Mahmudov, 2010].

Metodologiyasi: Mazkur tadqiqot filologiya yo‘nalishi doktorantlarining yozma nutq faoliyatidagi muammolarni aniqlashga qaratilgan. Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. Kuzatish metodi – talabalar tomonidan yozilgan insholar, esse va ilmiy matnlar tahlil qilindi. Bu metod yozma nutqdagi real muammolarni aniqlash imkonini beradi [Richards & Rodgers, 2014].

2. So‘rovnoma metodi – talabalarning yozma nutq bo‘yicha o‘zlarini baholashlari va ehtiyojlarini aniqlash maqsadida qo‘llanildi. So‘rovnomada 15 savol bo‘lib, u grammatik xatolar, matn tuzilishi va ilmiy uslubga rioya qilish bo‘yicha qaratildi [Harmer, 2004].

3. Matn tahlili metodi – yozma ishlar tarkibidagi grammatik, stilistik va mantiqiy xatolar aniqlanib, ularning tez-tez uchrash darajasi baholandi [Hyland, 2003].

Tadqiqot ishtirokchilari: Filologiya yo‘nalishi doktorantlaridan 30 nafar (yoshi 23–28) tanlab olindi. Ularning yozma ishlarida grammatika, leksika, kompozitsiya va ilmiy uslub bo‘yicha tahlil amalga oshirildi.

Tadqiqot materiali: Talabalar tomonidan tayyorlangan 90 ta yozma ish (esse va ilmiy matn) tahlil qilindi. Har bir matn grammatik xatolar, stilistik va mantiqiy kamchiliklar bo‘yicha baholandi.

Ma’lumotlarni tahlil qilish: Olingan ma’lumotlar statistik va sifatli tahlil usullari yordamida tahlil qilindi. Grammatik xatolar soni, matn kompozitsiyasi va ilmiy uslubga rioya qilish foizi aniqlanib, umumiy tendensiyalar chiqarildi [Bailey, 2015].

Natijalar: Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, doktorantlarning yozma nutq faoliyatida quyidagi asosiy muammolar mavjud:

1. Grammatika va morfologik xatolar – 30 talabaning 85%ida grammatika va tinish belgilarini noto‘g‘ri qo‘llash kuzatildi [Hedge, 2000].

2. Matn kompozitsiyasidagi kamchiliklar – talabalarning 70%ida matn tarkibiy jihatdan yetarlicha izchil emas, kirish va xulosa qismi mantiqan bog‘lanmagan [Raimes, 1983].

3. Ilmiy uslubga rioya qilmaslik – 65% talaba matnni nutq uslubiga yaqin ifodalaydi, akademik talablarni to‘liq bajarmaydi [Swales & Feak, 2012].

So‘rovnoma natijalari ko‘rsatdiki, talabalarning 90%i yozma nutqni rivojlantirish uchun ko‘proq amaliy mashg‘ulotlar va metodik qo‘llanmalarga ehtiyoj sezadi. Shuningdek, 75% talaba individual tavsiyalar va matn tahlilini talab qiladi [Harmer, 2004].

Jadval 1. Talabalar yozma nutqidagi asosiy muammolar va foiz ko‘rsatkichlari

Muammo turi	Foiz (%)
Grammatik xatolar	85
Matn kompozitsiyasi kamchiliklari	70
Ilmiy uslubga rioya qilmaslik	65

Muhokama: Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, filologiya yo‘nalishi doktorantlarining yozma nutq kompetensiyasi rivojlanishining samarali yo‘llari quyidagilar:

1. Tizimli metodik yondashuv – yozma ishlarni muntazam tahlil qilish va individual tavsiyalar berish talabalar yozma nutqini sezilarli darajada yaxshilaydi [Hyland, 2003].

2. Amaliy mashg‘ulotlar – esse yozish, matn tahlili va interaktiv mashg‘ulotlar orqali grammatika va kompozitsiya kamchiliklarini bartaraf etish mumkin [Raimes, 1983; Tribble, 1996].

3. Akademik yozuv bo‘yicha qo‘llanmalar – talabalarga ilmiy uslub va matn tuzilishini mustahkamlash imkonini beradi [Bailey, 2015; Swales & Feak, 2012].

Nazariy jihatdan, tilshunoslar yozma nutqni rivojlantirish jarayonida kognitiv va kommunikativ komponentlarni hisobga olish zarurligini ta’kidlaydilar [Zimnyaya, 2001; Leontiev, 2003]. Shu nuqtai nazardan, yozma nutq faqat grammatik mashqlar bilan rivojlantirilmasligi, balki talabaning ilmiy tafakkurini shakllantirishga qaratilishi lozim.

O‘zbekiston sharoitida olib borilgan tadqiqotlar ham shuni ko‘rsatadiki, filologiya talabalari yozma nutq bo‘yicha ko‘proq amaliy mashg‘ulotlar va individual tahlilga muhtoj [Safarov, 2008; Nurmonov, 2012].

Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik texnologiyalar (kooperativ yozish, matn tahlili, interaktiv mashg‘ulotlar) doktorantlarning yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirishda samarali natijalar beradi [Richards & Rodgers, 2014].

Xulosa: Filologiya yo‘nalishi doktorantlarining yozma nutq faoliyatida grammatik xatolar, matn kompozitsiyasi kamchiliklari va ilmiy uslubga rioya qilmaslik asosiy muammo sifatida aniqlandi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

1. Yozma nutqni rivojlantirishga qaratilgan tizimli metodik yondashuvni tatbiq etish.

2. Amaliy mashg‘ulotlar va esse yozish orqali grammatika va kompozitsiya ko‘nikmalarini mustahkamlash.

3. Talabalarga akademik yozuv bo‘yicha individual tavsiyalar berish.

4. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash (interaktiv mashg‘ulotlar, matn tahlili, kooperativ yozish).

Shu tavsiyalar amalga oshirilganda doktorantlarning yozma nutq kompetensiyasi sezilarli darajada rivojlanadi va OAK jurnal talablari darajasidagi akademik ishlar tayyorlash imkoniyati oshadi.

References

1. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). New York: Pearson Education, pp. 45–67.
2. Harmer, J. (2004). *How to Teach Writing*. London: Longman, pp. 28–54.
3. Hyland, K. (2003). *Second Language Writing*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 112–134.
4. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press, pp. 89–115.
5. Hedge, T. (2000). *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford: Oxford University Press, pp. 302–327.
6. Nation, I. S. P. (2013). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 201–218.
7. Tribble, C. (1996). *Writing*. Oxford: Oxford University Press, pp. 67–91.
8. Raimes, A. (1983). *Techniques in Teaching Writing*. Oxford: Oxford University Press, pp. 44–63.
9. Bailey, S. (2015). *Academic Writing: A Handbook for International Students* (4th ed.). London: Routledge, pp. 92–118.
10. Swales, J. M., & Feak, C. B. (2012). *Academic Writing for Graduate Students* (3rd ed.). Ann Arbor: University of Michigan Press, pp. 54–79.
11. Zimnyaya, I. A. (2001). *Pedagogicheskaya psixologiya*. Moskva: Logos, pp. 145–168.
12. Leontiev, A. A. (2003). *Osnovy psixolingvistiki*. Moskva: Smysl, pp. 210–229.
13. Safarov, Sh. (2008). *Tilshunoslik asoslari*. Toshkent: Fan, 112–130.
14. Nurmonov, A. (2012). *O‘zbek tilshunosligi nazariyasi*. Toshkent: Akademnashr, 87–104.
15. Mahmudov, N. (2010). *Nutq madaniyati asoslari*. Toshkent: O‘qituvchi, 56–72.
16. G‘ulomov, A. (2007). *O‘zbek tilini o‘qitish metodikasi*. Toshkent: Fan, 133–152.
17. Abdullayeva, Q. (2015). *Til o‘qitish metodikasi*. Toshkent: Innovatsiya, 98–116.
18. Iskandarova, Sh. (2018). *Akademik yozuv asoslari*. Toshkent: Tafakkur, 41–63.
19. Yo‘ldoshev, B. (2014). *Nutq madaniyati va uslubiyat*. Toshkent: Yangi asr avlodi, 77–95.
20. Karimov, I. A. (1997). *Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori*. Toshkent: Sharq, 15–26.